

S Z I N H Á Z

Niskavuori asszonyok (Hella Vuolijoki finn drámája) Törtetők
(Illés Endre társadalmi szatirája)

Utóbbi időben a Szegedi Városi Színház országsszerte elhíresedett — sajnos nem a legkellemesebb formába.) A napi sajtó erős, javítani akaró kritikája azonban elérte azt, hogy a színház a liberális korszak szellemében készült operettek között műsorára tűzött olyan darabokat is, amelyek irodalmi fémjelzésűek, amellyel újdonságok is, tehát mindenképpen meg van az erejük, hogy jó benyomást gyakoroljanak a szegedi színház sorsáért aggódó közönségre. A Városi Színház jól is teszi, hogy irodalmi újdonságokat tűz műsorára, amikor önmagát meg akarja védeni támadásoktól, mert a régi irodalom műsorbailllesztése kellő irodalmi és esztétikai felkészültség nélkül mindig zavaros eredményeket hoz létre. Még a régi operettanyag kiválogatásában is a legkényelmesebb út választja, a közönség azokat a nagyoperetteket kapja, amelyeket az utóbbi években újszólóván minden esztendőben, vagy minden második esztendőben újra verkliznek. (Mosoly ország, Kék Mazur, Vig Özeveg, Három a kislány), s noha ezek valóban oly zeneci értékekkel rendelkeznek, amit évről-évre mindenki szívósen újraéltet, mégis ezt nagyon kevés utánjárással változathatóssá lehetne tenni azzal, hogy a színház az operettirodalom ritkábban játszott gyöngyszemeit is műsorára tűzi. Milyen nagy nyereség lenne például, ha a már teljesen elfelejtett Hajdúk Hadnagyt felelevenítenék, vagy a régi Népszínház műsorából azokat az operetteket, amelyek annakidején világvilágviszonylatban is első helyet biztosítottak a magyar operettnek.

Ezúttal nem kívánunk bővebben foglalkozni a színház műsorpolitikájával, hiszen a Szegedi Híd e téren, jobbra elméleti módon, már kifejtette nézeteit. Azonban mielőtt a színház két érdekes irodalmi darabját bővebben tárgyalnánk, még a társulatról szeretnék megemlíteni néhány szót. Ez mindeztől nem tettük meg, mert láttuk, hogy a társulat vezető színészeinek egyik fele kezdő fiatal színész, a másik része pedig csak kis százalékban játszott nagyobb színpadokon. Tisztában voltunk vele tehát, hogy képességeik igazi kibontakoztatásához, az előkelő tradíciókkal rendelkező, nagy szegedi színpadon előbb gátlásokkal kell megküdeniük. Az első két hónapban beszélünk bérlettel, akik kiváltották bérlettelvényüket, de az előadásokat nem nézték meg, mondván, hogy „rossz a társulat, az előadások megtekintése inkább gyötrelmet, mint meglepetést jelent.” Valószínűleg azóta ezek is rájöttek, hogy a Városi Színház tagjai egytől-egyig becsületesebb, komoly művészek, kiknek azonban a fönt jelzett lelki okokból szükségük volna néhány hónapra, hogy megtudják mulatni, Szeged magasigényű közönsége előtt is képesek elfogadhatót nyújtani.

* *

Az irodalom egyik feladata, hogy a társadalom lelki egyensúlyát biztosítsa. Céljához legtöbbször negatív módon közeledik, vagyis az egyensúlyát veszített társadalmat mutatja be, hogy az emberek magukra eszméljenek. Ebben a finn Hella Vuolijoki „Niskavuori Asszonyok”-ja és a magyar Illés Endre „Törtetők” c. színpadi szatirája egyaránt megegyezik.

A Niskavuori Asszonyok az érdekes, ismeretlen finn világ ábrázolásán keresztül az érdeklődés örvényeit tárja a néző elé. Mondanivalója körülbelül annyi, hogy az ember becsületesebb és igaznak születik, a tradíciók azonban sokszor becsületességre kényszerítik s még az erős lélek is, csak sok belső harc árán képes kiemelkedni emberi megalozottságából. A küzdelem azonban megéri, mert szebb, tisztább élet érte a jutalom.

A lélek mélyén rejtőző tiszta érzést, az ember veleszületett tisztaságát, itt is a szerelem pezsdíti friss életre. Niskavuoriiban megjelenik az új tanítónő. Művelt, eszes, az új világ eszméivel átitatott fiatal nő, egy helsinki egyetemi tanár lánya. Közéleben a fiatal niskavuori földesúr megéri sorsának alacsonyrendűségét, ráeszmél érdeklődésének lelketemésztő bilincseire. A küzdelem ebből indul ki s a darab azzal végződik, hogy Niskavuori Arne új lélettársával megtisztultan indul új életre felé.

A finn író bátor életszemlélete friss erővel rombolja le hősei körül a hazug tradíciókat és drámai módon hívja fel a figyelmet a falusi élet kicsinyességeire.

A komoly mondanivalókkal jelentkező és eléggé terhes légkörben játszó darab nehéz feladatot rő legkisebb szereplőjére is. Különösen gondos művészi munkát követel a niskavuori nagyszony szerepe, akinek alakját az író igen sokrétűen alkotta. Gondolkodása hamis, tradíciókra épített, időszertlenül elemekkel van tele, ezzel azonban önmaga is tisztában van, mert épp oly eszes, mint erőszakos, amellyel nagy adag emberi szeretetreméltósággal rendelkezik. Ezt a sokszínű figurát Horváth Mária körültekintő intelligenciával és leegyszerűsített, nemes művészettel formálta meg. Valami zavar volt azonban egy másik jelentős, a mű mondanivalóját erősen hordozó szerep megoldásában, a tanítónőt játszó Lovassy Klári alakításában. Ezt a szerepet, ha az alakító színész intellektusa nem örökölde eléggé ébren, minduntalan az a veszély fenyegeti, hogy a közönség nagyon sokáig hajlandó demónnak tekinteni, Lovassy Klári nem tudta elhárítani a reá leselkedő veszélyt. Még senki sem mutatott rá, hogy ez a jó megjelenésű színész-

nő jó hanganyaggal rendelkezik, de színpadi beszédének módjában van valami, ami miatt nem tudja hitelesen elfogadtatni komoly átszellemeltségét. Hangképzésében lehet a hiba, egyéb adottságai megérdemelnék, hogy hozzájáruljon ennek kiküszöböléséhez. Éppen ennek az alakításnak kapcsán nyílt alkalom egy érdekes közönséglélektani megfigyelésre. Világnézeti darabok előadásánál még a primitív néző is azonnal megéri, hogy a színpadon ki képviseli az igazságot és ezzel érez együtt. Itt az igazság a tanítónő alakján keresztül lép a néző elé. Vele szemben áll a feleség, nagyravágó, érzéki, vad, közönséges és korlátolt, akit Sándor Iza csillogó értelemmel ismert fel és még csillogóbb színjátzó eszközökkel formált emberi alakká. A közönséget kitűnő játéka félrevezette állásfoglalásában, vele éreztek, holott szabályos fűria volt, aki nem érdemelte meg férjét. Ha a tanítónő alakja megkapja a helyes árnyalatot és a színész egyéniségén keresztül a kellő irányban szuggesztívebb, nem történhetett volna meg, hogy művelt emberek azzal a hittel távozzanak a darab végén, hogy Niskavuori Arne csábító démon áldozata.

A férfi főszerepben Horváth Jenő jól értelmezte, átélte részleteiben is kidolgozott alakítását nyújtotta. A rendezés munkája is az ő komoly, elmélyülésre alkalmas tehetségét dicséri.

A színház másik irodalmi újdonsága, Illés Endre: „Törtetők” c. szatirája. Illés a magas irodalom egyik ígérete, érzelmes és gondolkodó novellista, annál érdekesebb, hogy első színpadi munkájában arra a bravura is képes, hogy az érzelmességet teljesen leépti. Ha szétnéznünk a világirodalomban, látnunk kell, hogy a legnagyobb drámaírók is csak kevés sikerrel tudják darabjaikban a szerelmi motívumot mellőzni. A darab a negyedik felvonás záró jelenetéig tökéletes, csak éppen itt történik valami hiba.

A nagy iparvállalat kegyelmes vezérélnöke, egy nevet említi a méltóságos vezérigazgatónak, az előléptetéseknel gondoljon ifjú viselőjére. Öméltósága azonban a nevet elfelejtette. A darab azzal indul, hogy a vállalat ifjonei között kutat a név után, nem akar a kegyelmes előtt rossz színben feltüntetni feledékenységével. Hopp! már úgy látszik meg is van! Czékely. Öméltósága agyában mintha derengene. De a vállalatnál dolgozik Péczely nevű fatalember is. Öméltósága nagyon okosan, gyakorlati módon, sorjában magához rendeli a két ifjút és barátságos beszélgetés közepette próbálja megkeresni a kapcsolatot, mely valamelyiküket a vezérigazgatónak fűzi. Az első próba azonnal sikerül. Czékely az elnök unokahúgával szokott reggelenként tenniszezni! A megoldás kétségtelen. Mégis, formáság kedvéért behívja a másikat is. Ez a bökkenő Péczely meg az elnök eredszének a fia. Hol itt az igazság? Előlépteti mind a kettőt. A eszelekmény törzsét a küzdelem adja, amit a két fatalember kifejt önmaga emelkedése érdekében. Itt látszik leginkább, hogy Illés milyen kitűnő író. Mindkettő más fajta, önmaga jelleméből természetesen adódó módszerekkel indul a küzdelembe, amely végül kevés híján, hirlapi leleplezési botrányhoz és a vállalat felrobbantásához vezet. A vezérigazgató azonban leszereli a két törtető fatalembert és büntetésből egyik eldugott vidéki fiók vezetését bízza rájuk.

A darabot itt kellett volna befejezni, annak közsengetésével, hogy a mai még a liberális kor módszerein nevelkedett ifjúság bizony kisse megbízhatatlan, amikor önmaga érvényesítéséről van szó. Illés e helyett a vezérigazgatóval fölveteti a telefont. Öméltóságában fölülkerekedik a kíváncsiság, megkérdezi az elnököt, melyik fatalembert protezsálta. Az elnök ma már, mint a vezér szavaiból megtudjuk, maga sem emlékszik az egészre, mondván, hogy neki sok erdsze volt az életben és még több unokahúga ezeknek pedig még ennél is több tenniszpartnere.

Ilyen formán az egész értékes négy felvonás olybá tűnik, mintha annak a már sokszor elmondott furcsa igazságnak a kedvéért íródott volna, hogy nagy emberek véletlen szava, vagy öltészerű szeszélye nagy bonodalmakat és sorsfordulatokat indít el a kis ember életében. Kétségtelen, hogy ez a megoldás jó csattanó a darab végén, de minek külön záró csattanó oda, ahol az egész pattan?! Ilyenformán a darab hosszúra nyújtott adoma, s noha az utolsó előtti percig tökéletes, mégis meg az az irodalmi előkelősége, amit biztosítana számára egy más lezárás.

Az előadás szintén Horváth Jenő rendezői ügyességét dicséri. Jó ritmusú, kellő értelmi tagolással beállított rendezést mutatott. Önmaga színészi alakítása, a vezérigazgató szerepében, már nem volt annyira egyenletes, mint a Niskavuori Asszonyokban. Hányoztak hozzá a színei. Azonkívül, mint rendezőnek nem lett volna szabad engednie, hogy a lányt játszó Sipos Ilona állandóan a nézőtérbe mondja dikcióját. Ez megbontotta az előadás tónusát. A nagyon is tehetséges színésznőt színészilag elrontotta, hogy operettekben is állandóan szerepelnie kell. Sipos Ilona tartalmasabb egyéniség, erősen diszharmonikus s ez olyan természetű diszharmonia, hogy belőle sohasem lesz operett szubrett, ellenben kellő kitartással annál jobb prózai színésznő. Tudatosítani kell számára az operett és prózai játékstílus különbözőségét. A két törtető szerepében Bodor Tibor és Somogyvári karakterisztikus alakítást nyújtottak, Bodor alakítása talán több fantáziát mutatott, jobban a karikatúra felé haladt, s ezért közelebből sikerült

Szél énekkar

Az Egyetemi Ifjúság Énekkara az elmúlt tanév első felében, mint vegyeskar nagy lelkesedéssel kezdte meg működését, megtartva amellyel férfikari jellegét is. Az énekkar vezetője: Kertész Lajos egyetemi lektor az egész félév folyamán katonai szolgálatot teljesített, mégis a körülményekhez képest sikerült az énekkar óráit a tanrendben előírt módon részben betartani. Az év elején a hallgatóság szép számmal jelentkezett és nagy buzgalommal indult az új feladatok és célkitűzések megvalósításához. A tagok szorgalmát bizonyítja számos jól sikerült szereplés is, melyről »Munkánk a múlt félévben« c. összeállításunkban emlékezünk meg.

Az elkövetkező második félévben sok szép tervet szeretnénk megvalósítani. Betanulásra vár több Kodály és Bárdos, továbbá u. n. »nyugati« kórusmű, melyek részben rádiószereplés alkalmával, részben egy önálló hangverseny keretében kerülne bemutatásra. Az énekkar a közelmúltban meghívást kapott Szarvasra, egy jótékony célú hangverseny megtartására. A szarvasiaknak még élénken emlékeztükben van az Egyetemi Énekkar férfikarának két év előtt nagysikerű hangversenye.

Reméljük, hogy szép terveik megvalósítása elé a mostani nehéz idők nem fognak akadályokat gördíteni!

KODOLÁNYI JÁNOS: ISTENEK.

(Athenaeum). Kodolányi egyre meszebb megy vissza az időben, ahogy történelmi regényei sorozatosan megjelennek és egyre mélyebbre ás a régi magyar élet rétegeiben. Az ISTENEK egy regényciklus első kötete és Taksony fejedelemének utolsó éveiben játszódik le. Nem romantikusan és nem a Herczeg Ferenc és társai elködösítő és elkenő módszere szerint járul föl itt előtűnk a régi magyar élet, hanem realisan, frissen, melegen, egy nagy magyar író nagyszerű megvilágításában. Egy gyönyörű ősz és telet élünk át Bese apa szállásán, a Balaton déli partján s ez alatt a rövid idő alatt élénk táru eleink élete egészen plasztikusan és meleg életközelséggel. A régi istenek még fölényben vannak az új Istennel, a keresztény Istennel szemben, hiszen Bese apa és a türk urak még bemutatják áldozataikat Tengrinek, Ukkonnak, a házi kisisteneknek és a bálványoknak, de már látjuk, ahogy megjelenik Kirill, a szláv pap és egyre többen ismerkednek meg a kereszténységgel, különösen a szláv szolgák közül, de az ugor szabadosok között is akad már híve az új vallásnak. Az új hit még babonákkal és primitív hiedelmekkel keverten jelentkezik, de közeledik az idő, amikor élethalálharcát vívja majd a régi hittel. Szép, komor és nagyszerű ez a század, a X. század: hatalmas erőfeszítések, a Fekete-tengertől az Atlanti-óceánig dühörgő vágatások és időnként jelentékeny vereszeségek után lihegve földre lapuló, de látszólagos mozdulatlanúságban új erőt gyűjtő, a megsejtett világnézeti katalizma miatt ugrásra készen álló, dinamikus kor. A nagy események árnyékában sugaras és boldog régi szüreti napok, nagyszabású őszi sörünnepek, dús áldozások színes képei világnak meg előtűnk, holdas őszi esteiken a szőke ugor lány dalai szállnak az illatos mezők felett és a hosszú téli napokon Ajlin, Bese apa fia, a gyászmagyar üvölti komor énekeit Kirill atya házában. Hálásak vagyunk Kodolányi Jánosnak, hogy megírta ezt a remek könyvet, hogy elmondatta Apsa táltossal a gyönyörű régi meséket s hogy életre keltette Bese apa körül ezeket a régi embereket, akik a messze időből olyan ismerősen tekintenek ránk. Örülünk, hogy végre egy igaz-vérig magyar író s általunk mindenképpen nagybecsült művész tárja föl előtűnk ezt a szívünkhez olyan közel eső kort. Reménykedve várjuk a következő kötetét.

Benke-Nagy Sándor